

u.remissvar@regeringskansliet.se

Teknikföretagens remissvar ”Ändringar i HL akademisk frihet samt livslångt lärande” Promemoria U2020/03053/UH

Teknikföretagen har ombetts inkomma med yttrande över promemorian ”Ändringar i högskolelagen för att främja den akademiska friheten och tydliggöra lärosätenas roll för det livslånga lärandet”.

Sammanfattning

Promemorian utgörs av två delar, dels förslag om att i högskolelagen slå fast en allmän princip om att den akademiska friheten ska främjas och värnas i högskolans verksamhet, dels förslag om att lärosätenas ansvar för det livslånga lärandet ska tydliggöras i högskolelagen. Förslagen är en utveckling av de förslag som lades fram i den så kallade styr- och resursutredningen¹ och föreslås träda i kraft den 1 juli 2021.

- Teknikföretagen tillstyrker förslaget med tillägget att det *ansvar²* på lärosätena som följer med akademisk frihet för verksamheten måste *utvärderas och följas upp regelbundet*. Liksom nämns i promemorian kan det exempelvis ske genom UKÄs tematiska utvärderingar och formen för detta bör vidareutvecklas.
- Teknikföretagen tillstyrker promemorians förslag om att det ”I högskolelagen införes en bestämmelse om att högskolorna i sin verksamhet ska främja det livslånga lärandet” med följande kommentar:

Teknikföretagen anser att det är hög tid att *ta ett samlat grepp kring livslångt lärande, där incitament och resurser såväl ekonomiska som personella, näringslivets och övriga samhällets behov samt uppföljning och kvalitet måste beaktas*. I höstens budget- och forskningsproposition måste mötande förslag vad gäller resurstilldelning, lärarkapacitet, incitament för samverkan och ledarskap utvecklas. Tillämpningen av den nya skrivningen i högskolelagen måste regelbundet utvärderas och följas upp.

¹ En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan SOU 2019:6

² ”gentemot vetenskapen och studenterna, gentemot det omgivande samhället, och gentemot regering och riksdag som å medborgarnas vägnar beslutar om resurser, mål och ramar för verksamheten”, SOU 2019:6 s.110

2020-08-27

Det ska i högskolelagen slås fast en allmän princip om att den akademiska friheten ska främjas och värnas i högskolans verksamhet

Förslag: I högskolelagen ska det införas en bestämmelse om att det i högskolornas verksamhet som en allmän princip ska gälla att den akademiska friheten ska främjas och värnas.

Universitet och högskolor har i uppgift att bedriva utbildning och forskning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund. I detta ingår ansvar för att samverka med det omgivande samhället och verka för nyttiggörande av kunskapen.

Grundläggande för akademisk frihet är att fritt kunna söka och sprida kunskap och fritt vetenskapligt granska företeelser i samhället vilket är en direkt förutsättning för att lärosätena ska kunna utföra sitt uppdrag med kvalitet och trovärdighet. I en bred tolkning innebär akademisk frihet dels universitetens och högskolornas institutionella självständighet (autonomi) från exempelvis riksdag och regering, dvs lärosätenas roll som självständig och kritiskt reflekterande kraft i samhället, dels den individuella friheten kopplad till undervisning och forskning.

Idag regleras *forskningens frihet* i Sveriges grundlag (sedan 2011) samt i högskolelagen³ (sedan 1977). Däremot saknas idag en mer övergripande principbestämmelse om *generell akademisk frihet för universitetens och högskolors verksamhet*.

Den föreslagna bestämmelsen ska inte innebära någon förändring i universitetens och högskolornas grundläggande roll och uppdrag utan ska fungera som stöd.

Styr- och resursutredningen lyfter att med den akademiska friheten följer ett motsvarande *ansvar*. Lärosätena har ett ansvar "gentemot vetenskapen och studenterna, gentemot det omgivande samhället, och gentemot regering och riksdag som å medborgarnas vägnar beslutar om resurser, mål och ramar för verksamheten⁴."

Det betyder att ett stort ansvar i den löpande verksamheten faller på lärosätenas ledning att skapa en kultur som tillåter fritt kunskapssökande och kunskapsspridning inom befintliga ramar samt att säkerställa att det kollegiala ansvaret tas för att bidra med, sprida och nyttiggöra ny kunskap av hög vetenskaplig kvalitet. Men också att *incitament skapas* för det sistnämnda, dvs för spridning, nyttiggörande, där *samverkan* med omgivande samhälle och företag är nödvändig. Meriteringssystemet är här ett kraftfullt verktyg för lärosätets ledning att använda.

³ 1992:1434, 1 kap 6§

⁴ SOU 2019:6 s. 110

2020-08-27

Liksom promemorian slår fast så betyder inte en allmän princip om akademisk frihet att högskolan eller verksamma vid högskolan står fria från styrning eller reglering. Det fria kunskapssökandet och den fria kunskapsspridningen ska alltid utövas inom det rättsliga ramar som finns och utifrån den värdegrund som gäller.

Att skriva in texten "*Högskolorna ska i sin verksamhet främja ett livslångt lärande*" i Högskolelagen innebär att staten tar till lagstiftning. Lagstiftning är ett styrmedel som staten besitter för att ansvara och värna de akademiska grundvärdena och för att skapa förutsättningar för att universitetet och högskolor ska kunna utföra sitt uppdrag. Lagstiftning ger också möjlighet till *uppföljning*.

Slutsats

Teknikföretagen tillstyrker förslaget med tillägget att det *ansvar*⁵ på lärosätena som följer med akademisk frihet för verksamheten måste *utvärderas och följas upp regelbundet*. Liksom nämns i promemorian kan det exempelvis ske genom UKÅs tematiska utvärderingar och formen för detta bör vidareutvecklas.

Lärosätenas ansvar för det livslånga lärandet ska tydliggöras i högskolelagen

Förslag: I högskolelagen införs en bestämmelse om att högskolorna i sin verksamhet ska främja det livslånga lärandet.

Svensk industri har goda möjligheter att leda den globala omställningen till hållbarhet. Smarta städer, fabriker, gruvor och logistiklösningar är exempel på områden med stor betydelse för att lösa klimatfrågan. Digitaliseringen skapar fantastiska möjligheter genom att öppna upp för nya affärsmodeller med stort värdeskapande. Teknikföretagens medlemsföretag inom en rad olika branscher har en ledande roll i omställningen. Genom stärkt smart, resurseffektiv och flexibel industri ökar vår globala konkurrenskraft, men det kommer att kräva *reformerad kompetensförsörjning som också innefattar kraftfull satsning på vidareutbildning av yrkesverksamma*.

Kompetensförsörjningen pekas ofta ut som den mest avgörande faktorn för företagets konkurrenskraft och investeringsvilja. De nya kunskapskrav och kompetensskifte som samhällsutvecklingen med ökad digitalisering, teknikutveckling och specialisering medför, innebär att vi måste skapa möjligheter för yrkesverksamma att återvända till högskolan flera gånger under yrkeslivet för att kompetensutveckla sig. Fortbildningen måste vara lättillgänglig och relevant, för såväl individer som företag.

Teknikföretagen anser att lärosätena idag har ett otydligt uppdrag och att de i regel har bristfälliga möjligheter att erbjuda yrkesverksamma relevant kompetensutveckling. Utöver ekonomisk styrning och ekonomisk tilldelning så är

⁵ "gentemot vetenskapen och studenterna, gentemot det omgivande samhället, och gentemot regering och riksdag som å medborgarnas vägnar beslutar om resurser, mål och ramar för verksamheten", SOU 2019:6 s. 110

2020-08-27

också brist på lärare/handledare ett problem samt eftersatt fornutveckling och digitalisering av utbildningar. Till det kommer också avsaknad av ledarskap och kultur på många lärosäten för att erbjuda kontinuerligt lärande. Dialog och samverkan med näringslivet kring det livslånga lärande får alltför ofta stå tillbaka.

Bristfällig matchning och system för validering

Kompetensförsörjning och kompetensutveckling är stora utmaningar för Teknikföretagens medlemsföretag. Idag har vi i utbildningssystemet en matchningsproblematik som vuxit sig allt starkare under många år och tillsammans med bristfälliga möjligheter för företag och medarbetare att nå insatser för fort- och vidareutbildning. För ett livslångt lärande, med såväl vidareutbildning som karriärbyte, behövs också ett utvecklat system för validering och tillgodoräknande av kunskap och utbildning hos yrkesverksamma, vilket är mycket bristfälligt idag.

Teknikföretagen anser här att förslagen från Valideringsdelegationens slutbetänkande (SOU 2019:69) bör beaktas, att begreppet validering ska införas även i högskolan och yrkeshögskolan samt att Universitetskanslersämbetet får i uppdrag att i samverkan med Universitets- och högskolerådet leda arbetet med att ta fram rekommendationer för lärosätenas arbete med validering.

Det är därför väsentligt att såväl dimensionering av grund- och vidareutbildning som dess innehåll och form följer förändringar och behov på arbetsmarknaden. Företagen måste därför löpande starkt involveras så att efterfrågan på kompetens möts. Samverkan mellan universitet och högskolor och näringsliv vad gäller utbud och efterfrågan av utbildning måste öka och incitament utvecklas.

Ekonomiska incitament och förutsättningar

Rådande resurstilldelningssystem till högskolan skapar inte tillräckliga incitament för lärosätena att uppfylla åtagandet om det livslånga lärandet, vilket också lyfts med enfas i styr- och resursutredningen 2019⁶. Osäkerhetsfaktorer som finns i fortbildning av yrkesverksamma, exempelvis att de utgör mindre grupper och potentiellt har lägre prestationsgrad, hindrar. Tvärtom så driver dagens tilldelning mot breda och längre utbildningar med stort söktryck där möjligheten till stor volym studenter kombinerat med hög prestationsgrad ger stora resurser. Som ett resultat av den ekonomiska styrningen och det otydliga uppdraget för högskolan, har antalet fristående kurser minskat kraftigt det senaste decenniet till förmån för programutbildningar, vilket påverkar möjligheten till fortbildning av yrkesverksamma och det livslånga lärandet starkt negativt.

För att kunna främja och klara av ansvar för livslångt lärande *krävs långsiktiga ekonomiska förutsättningar och incitament för lärosätena*. Det måste ske genom särskild finansiering, öronmärkt eller utanför takbeloppet. Initialt kan det även behövas särskilda projektstöd för utveckling av kursutbud. På så vis kan lärosätena i dialog med avnämarna systematiskt starta upp fortbildning och

⁶ En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan SOU 2019:6

2020-08-27

långsiktigt planera för goda möjligheter att läsa fristående kurser, i olika studietakt och på distans via nätet.

Lärrresurser

En stor utmaning är de lärrresurser som det livslånga lärandet kommer att kräva. Det är riskfyllt att ta dessa från grundutbildningen eftersom den redan idag är hårt pressad. Frågan måste utredas vidare och ett förslag som bör utvecklas vidare är ett system för mobilitet mellan kunskapsintensiva företag och akademien där högkvalificerade medarbetare i företag genom projektanställning på viss tid ska kunna gå in och stödja högskolan i vidareutbildningen.

Formen

För att klara av att möta behovet av livslångt lärande krävs nya systemlösningar och utbildningsformer, både vad gäller utbud och tillgänglighet. Detta kräver ökad flexibilitet bland annat utveckling av modul- och nätbaserad kompetensutveckling. Här finns goda exempel att bygga vidare på, som exempelvis Ingenjör4.0 utvecklat inom det strategiska innovationsprogrammet Produktion2030.

Att utveckla en kultur och ett ledarskap för det livslånga lärandet kommer att ligga på universitetsledningarna och måste avspeglas i styrningen av lärosätena.

Slutsats

Teknikföretagen tillstyrker promemorians förslag om att det "I högskolelagen införes en bestämmelse om att högskolorna i sin verksamhet ska främja det livslånga lärandet" med följande kommentar:

Teknikföretagen anser att det är hög tid att ta ett samlat grepp kring livslångt lärande, där incitament och resurser såväl ekonomiska som personella, näringslivets och övriga samhällets behov samt uppföljning och kvalitet måste beaktas.

Förslaget om förtydligandet i högskolelagen att "Högskolan ska i sin verksamhet främja ett livslångt lärande" innebär inget nytt uppdrag för högskolan. För att inte förtydligandet ska riskera att bli verkningslöst och därmed inte möta det skriande behovet av livslångt lärande måste mötande förslag vad gäller resurstilldelning, lärarkapacitet, incitament för samverkan och ledarskap utvecklas i höstens budget- och forskningsproposition. Tillämpningen av den nya skrivningen i högskolelagen måste regelbundet utvärderas och följas upp.

Med vänlig hälsning

Patricia Kempff
Näringspolitisk chef
Teknikföretagen

Teresa Jonek
Expert Fol och högre utbildning
Teknikföretagen